

Tutkimusrahoituksen uusjako

TUUKKA TAMMI

Nyt, samoina aikoina kun yliopistoista ja tutkimuslaitoksista irtisanotaan satoja tutkijoita, tutkimusrahoituksen ja -laitosten kokonaisuudistus on edennyt vinhaa vauhtia. Syyskuussa 2012 alivaltiosihteeri Timo Lankisen, toimitusjohtaja Christine Hagström-Näsin ja professori Sixten Korkmanin työryhmä ehdotti kahta isoa uudistusta Suomen tutkimusrahoitusjärjestelmään: ensinnäkin olisi perustettava uusi kilpaillun tutkimusrahoituksen pilari, strategisen tutkimuksen neuvosto, joka sijoitettaisiin Suomen Akatemiaan. Neuvosto olisi poliittisesti ohjattu: valtioneuvosto määrittäisi tutkimuksen painopisteet ja tema-alueet. Sen rahoitus koottaisiin tutkimuslaitosten, Suomen Akatemian ja Tekesin määrärahoista. Lisäksi työryhmä ehdotti vahvistettavaksi ”yhteiskunnallista päätöksentekoa tukevaa tutkimus- ja selvitystoimintaa”, johon allokoitavan rahan jakaminen jäisi valtioneuvostolle. Toinen työryhmän ehdotus koski valtion joidenkin tutkimuslaitosten yhdistämistä ja siirtämistä yliopistolle. Uudistusesitys hyväksyttiin vuonna 2013 ja muutosten aikataulu asetettiin vuoteen 2017. Nyt uudistukset on jo toteutettu: tutkimuslaitosten rahoitusta on leikattu, kolme tutkimuslaitosta on yhdistetty Luonnonvarakeskukseksi ja Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos sekä Kuluttajatutkimuskeskus on siirretty Helsingin yliopistoon. Lisäksi yllä mainitut uudet rahoitusinstrumentit on perustettu ja ne ovat jakaneet ensimmäiset rahansa.

Taustalla vaikuttaa myös uusi yliopistolaki, joka tuli voimaan vuonna 2010 ja irrotti yliopistot valtiosta. Uudistus teki yliopistoista taloudellisesti itsenäisiä ja vastuullisia, minkä oli tarkoitus johtaa liikkumavaran lisäämiseen, joustavuuteen ja strategisten alojen kehittämiseen. Virkasuhteet muuttuivat työsuhteiksi, rehtoreiden valta kasvoi ja yliopiston ulkopuolisten jäsenten osuus hallituksissa kasvoi.

Muutos on kaiken kaikkiaan ollut iso.

Tässä YP:ssä julkaistaan Torinon yliopiston taloustieteen professori Aldo Geunan haastattelu. Geuna on tutkinut tieteen rahoituksessa tapahtuneita muutoksia ja niiden vaikutuksia 20 vuotta. Viimeaikainen kehitys Suomessa on edennyt Geunan kuvaamaan yleiseurooppalaiseen suuntaan. Aldo Geunaa kävi talvisessa Torinossa haastattelemassa tiedetoimittaja Jari Kirsilä.

Geunan mukaan tiedeyhteisön ja yhteiskunnan välinen suhde on muutamassa vuosikymmenessä muuttunut perustavanlaatuisella tavalla. Toisen maailmansodan jälkeen vallinneesta valtion suorasta budjettirahoituksesta on siirrytty yhä enemmän kilpailtuun hankerahoitukseen. Tutkimuksen näennäismarkkinat ovat antaneet mahdollisuuden ohjata yliopistojen ja tutkimuslaitosten toimintaa, keskittää resursseja, vähentää kustannuksia ja tehdä tutkimuksesta tulostavasti; siirtyminen kilpailtuun hankerahoitukseen antaa rahoittajalle mahdollisuuden vaikuttaa, mitä tutkitaan, kun valtion budjetin kautta tullut rahoitus säilytti päätösvalan tiedeyhteisöllä. Strategisen tutkimusneuvoston kohdalla poliittinen vaikuttaminen tapahtuu sekä teemoja päätettäessä että hakujen ensimmäisen vaiheen ”relevanssiarvioinnissa”. Valta päättää, millainen tutkimus on arvokasta ja laadukasta

näyttää siirtyvän yhä kauemmaksi ennen niin autonomisen akateemisen yhteisön käsistä.

Entä kenelle kilpailtu raha menee? Aldo Geuna ennakoi, että uudet rahoitusjärjestelmät saattavat johtaa resurssien keskittymiseen menestyneille tutkijoille ja menestyneille organisaatioille. Nuoret, lahjakkaat tutkijat voivat jäädä keskittyvien rahavirtojen ulkopuolelle, kun samalla senioritutkijat kilpailevat itsensä uuvuksiin ja alihinnoittelevat yliopistonsa palvelut. Osa yliopistoista marginalisoituu, kun niillä ei ole varaa tehdä korkeatasoista perustutkimusta ja ne joutuvat tekemään yrityksille yksinkertaista palvelututkimusta. On viitteitä myös siitä, että tutkimussäätiöiden asema korostuu päivántiedepolitiikasta riippumattoman tutkimuksen rahoittajana. Koneen säätiön Ilona Herlin ja Kalle Korhonen esittävät tuoreessa *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä (2/2016), että säätiöt toimivat julkisia rahoittajia pitkäjänteisemmin ja että vapaa kansallisten ja kaupallisten intressien yli katsova tutkimus jää entistä enemmän yksityisiin käsiin.

Entä onko kilpailtu julkinen tutkimusraha kustannustehokasta? Jotta kilpailu hanke-rahoista toimisi kuten sen halutaan toimivan, hakemukset pitää pystyä arvioimaan asian-tuntevasti ja riippumattomasti. Sellainen tutkimussuunnitelmien perusteellinen arviointi, johon kaikki osapuolet voivat luottaa, onkin kallista.

Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoitusta haettiin ja myönnettiin viime vuonna ensi kertaa. Rahaa oli jaossa yhteensä 52,5 miljoonaa euroa. Rahoitusta haettiin yhteensä 410 miljoonan euron edestä. Hakemuksissa oli mukana kaikkiaan 798 tutkimusryhmää, joista rahoitusta sai lopulta 116 tutkimusryhmää (jotka muodostivat 16 tutkimuskonsortiot). Taloustieteen professori Klaus Kultti Helsingin yliopistosta, tohtorikoulutettava Mikko Nurminen Turun yliopistosta ja erikoistutkija Janne Tukiainen Valtion taloudellisesta tutkimuskeskuksesta tekivät rahaa hakeneille kyselyn, jolla selvitettiin, paljonko aikaa ja resursseja hakemusten tekoon kului. Tiedot saatiin 60 hankkeesta (46 % kaikista). Hakemusten laatimiseen oli vastausten perusteella käytetty keskimäärin 373 vähintään tohtoritason ja 74 alle tohtoritason tai avustavan henkilökunnan työtuntia. Hakemisen hinta-arvioksi saatiin 3,3 miljoonaa euroa. Summaan päästiin, kun myös muiden kuin vastanneiden kulut otettiin huomioon ja arvioitiin samankaltaisiksi kuin vastausten perusteella selville saadut. Kesken jääneitä hakemuksia ei laskettu mukaan. Lisäksi Suomen Akatemia palkkasi hankkeiden arvioitsijat, maksoi neuvoston kokouskulut ja oman henkilökuntansa palkat.

Laadukas arviointi on tärkeää, mutta kyse on rahasta, jonka voisi jakaa myös itse tutkimukseen. Aldo Geuna on verrannut tuoreessa julkaisussaan Britannian ja Italian arviointijärjestelmien kustannuksia. Geunan mukaan arviointi on ”vaikeaa ja kallista, mutta ehkä sen arvoista”, varsinkin Britanniassa, jossa hintavalla ja työläällä arvioinnilla ohjattavat summat ovat riittävän suuria. Ovatko uusien rahoitusinstrumenttien kustannukset kohdallaan Suomessa, jossa tutkimusbudjetit ovat huomattavasti pienempiä? Jos Strategisen tutkimuksen neuvoston ensimmäisen haun, jossa siis jaettiin 52,5 miljoonaa, kokonaiskustannukset nousevat lähelle viittä miljoonaa, niin onko 10 prosenttia liikaa vai sopivasti?

Uusien rahoitusmallien hyötyjä on vielä vaikea arvioida. Toistaiseksi onkin kai vain nojaututtava Aldo Geunan toteamukseen, jonka mukaan tiedeyhteisö tarvitsee uuteen rahoitusjärjestelmään siirtymiseen pitkän opetteluaiheen. Suomessa tutkijat ja tutkimuslaitokset ovat siirtyneet 2010-luvulla uudelle oppijaksolle.